

MEGKÜZDÉSI STRATÉGIÁK PREFERENCIÁJÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSE AZ ÉSZLELT SZÜLŐI NEVELŐI HATÁSOKKAL

Margitics Ferenc és Pauwlik Zsuzsa
Nyíregyházi Főiskola, Pszichológia Tanszék

Családi szocializáció és megküzdés

A társadalomban bekövetkező alapvető változások kihatnak tagjainak testi-mentális egészségére. Az utolsó évtizedben Magyarországon végbement politikai, valamint szociokulturális változások a társadalmat alkotó egyének életében több pszichoszociális stresszor létrejöttéhez és felerősödéséhez vezettek. *Kopp, Szedmák, Lőke és Skrabski* (1997) 1988-ban és 1995-ben a magyar lakosság körében végzett vizsgálataik eredményeként megállapították, hogy a magyar lakosság testi egészségromlásának legfontosabb pszichológiai háttértényezője a nem megfelelő konfliktusmegoldó képességekkel társuló depressziós tünetegyüttes. A stressz megélése és feldolgozása az azt átélő személy értékelésének és megküzdési képességeinek a függvénye. A depressziós tünetek az ember és környezet közötti egyensúly megbomlására utalnak, a megküzdési képességek elégtelenségét jelzik, ami megnehezíti a világ változó körülményeihez való megfelelő alkalmazkodást.

A nyugati társadalmakra jellemző fogyasztói társadalom fejlődésének irányvonala afelé mutat, hogy tagjai a jelenben és a jövőben is egyre több és újszerű stresszorról lesznek kénytelenek megküzdenni. *Pikó Bettina* (2002) szerint a depresszió a mai modern társadalom kortünete. A társadalom a teljesítményt ismeri el, ebben az értelemben az önmegvalósítás is teljesítménykategória. A fogyasztói társadalmak latensen irányítják tagjaikat, csak az elérendő célokat, értékeket közlik velük, a megvalósításukhoz vezető utakat az egyén szabad választására bízzák. A választás felelősége az egyéné, a rossz választásokért, kudarcokért is ő a felelős. A teljesítménydeficit gyakran kelt szorongást és büntudatot az egyénben, így a depresszió – *Pikó* értelmezésében – nem más, mint az önmegvalósítás deficitje. A másik fontos sajátossága ezeknek a társadalmaknak tagjaiknak az énközpontúsága, az ennek a túlhangsúlyozása. Ez nárcisztikus személyiségtorzulásra, interperszonális zavarokra, elidegenedésre és a társas kapcsolatok felszínességére hajlamosít. A depresszió ebben az értelemben az egóba való belesüppedést jelenti, amely megakadályozza a másik felé fordulást. Egy harmadik sajátossága ezeknek a társadalmaknak, hogy a hétköznapi élet során megsokszorozódnak bennük azok a konfliktusok, amelyek alkalmazkodást igényelnének tagjaiktól. Konfliktuskezelési stratégiákból azon-

ban az egyén azokat preferálja, amelyek a kellemetlen eseményeket minél gyorsabban, minél kevesebb ráfordítással iktatják ki. Ez áll a háttérben a dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás, a gyógyszerfüggőség magas szintjének ezekben a társadalmakban (Pikó, 2002).

Megküzdési stratégiák

A *megküzdési képességek*, a *coping* stratégiák azt mutatják meg, hogyan tud a személy a nehéz, stresszkeltő élethelyzetekkel megbirkózni.

A *magatartástudomány integratív magatartás szabályozás modellje* szerint (Kopp, 1994; Kopp és Skrabski, 1995) az ember-környezet rendszer dinamikusan formálja a személy viselkedését. A modellben központi szerepet a döntési folyamat kap. A személynek minden éber percében dönteni kell arról, hogy képesnek tartja-e magát az adott környezeti elvárások teljesítésére, hogy képesnek érzi-e magát az adott helyzet megoldására, a helyzetből fakadó nehézségekkel való megbirkózásra, megküzdésre.

Az ember-környezet modell szerint a személy egyensúlyi állapot fenntartására törekszik. Stressznek tekinthető, ha a személy egy helyzetet újszerűnek, veszélyesnek minősít, amely egyensúlyvesztéshez vezethet.

Pikó (1997) szerint a megküzdés egy olyan folyamat, amely során a személy kognitív és magatartási erőfeszítéseket tesz a stressz forrását jelentő konfliktus megoldására.

Lazarus és Launier (1978) kétféle megküzdési formát különböztet meg:

- *problémaközpontú megküzdés*: ekkor a személy a helyzetre, a problémára összpontosít, hogy megkísérelje azt megváltoztatni, hogy a jövőben el tudja kerülni.
- *érzelempözpontú megküzdés*: a személy ekkor azzal foglalkozik, hogy enyhítse a stresszhelyzet okozta érzelmi reakciókat, megakadályozza a negatív érzelmek elhatalmasodását. Akkor is ilyet használ a személy, ha a helyzetet nem tudja megváltoztatni.

A problémaközpontú megküzdés problémamegoldó stratégiák alkalmazását jelenti, amely irányulhat kifelé, magára a problémás helyzetre, de befelé is, a személy önmagában változtat meg valamit, ahelyett, hogy a környezetet módosítaná.

Érzelempözpontú megküzdés során a negatív érzelmekkel többféle módon is megküzdhet a személy. Moos (1988) ezeket viselkedéses és kognitív stratégiáknak nevezte el:

- *viselkedéses stratégiák*: ide tartozik a testmozgás mint problémaelterelés, az alkoholizálás, drogok fogyasztása, dühkitörés, érzelmi támasz keresése barátoknál.
- *kognitív stratégiák*: ide tartozik a probléma időleges félretétele, a fenyegetettség csökkentése a helyzet jelentésének megváltoztatásával.

Billings és Moos (1984) kutatásaik során azt találták, hogy akik problémaközpontú megküzdést használtak stresszhelyzetekben, mind a stressz alatt, mind a stressz után kevésbé voltak depressziósak.

Lazarus és Folkman (1986) kutatásai eredményeként a problémaközpontú és érzelempözpontú megküzdési formákon belül további nyolcféle stratégia különíthető el:

- *konfrontáció*: ez a problémával való szembehelyezkedést, aktív megküzdést jelenti;

- *eltávolodás*: a helyzettől való érzelmi és mentális távolságtartást jelenti, hogy energiát gyűjthessen a további megküzdéshez;
- *érzelmek és viselkedés szabályozása*: ez az adott helyzet megoldását legjobban segítő érzelmi kifejezőmód és viselkedés megtalálását jelenti;
- *társas támogatás keresése*: a társas környezet részéről rendelkezésre álló erőforrások, támogatások keresését és kihasználását jelenti;
- *a felelősség vállalása*: az észlelt, tulajdonított kontroll vállalása kerül előtérbe ebben az esetben;
- *problémamegoldás-tervezés*: kifejezetten kognitív, racionális stratégia, azoknak a lehetőségeknek a kiértékelését jelenti, amelyek a helyzet megoldását elősegíthetik;
- *elkerülés-menekülés*: nem vállalja a konfrontációt, kilép a szituációból;
- *pozitív jelentés keresése*: a negatív jelentésű esemény kihívásként, bizonyos szempontból pozitívként való értékelése történik ekkor;

Lazarus (1990) szerint ezek a stratégiák az egészséges, érett személyiség jellemzői. Patológiás konfliktusmegoldás esetén az érzelmek szabályozása zajlik, elsősorban az énvédelem, a szorongás csökkentése a cél, ez énvédő vagy elhárító mechanizmusokon keresztül zajlik.

Oláh Attila (1995) nemzetközi kutatásai szerint minden általa vizsgált kultúrában (magyar, indiai, olasz, svéd, jemeni) felnövő serdülőkre érvényes, hogy az alacsony és közepes szorongásszint esetén a megküzdés konstruktív útjait, magas szorongásszint esetén az elkerülést alkalmazták mint a feszültséggel való maladaptív megküzdést. Herman-Stahl és Petersen (1996) kutatásai szintén a depresszió tünettanával együttjáró passzív és elkerülő *coping* magasabb, a közelítő *coping* alacsonyabb szintjét mutatták ki serdülőknél. Chan (1992) kínai orvostanhallgatók között végzett kutatásainak eredményei azt mutatják, hogy depresszív hangulatú és nem depresszív hangulatú hallgatók egyenlő mértékben használtak olyan megküzdési módokat, mint a problémamegoldás és kognitív átstrukturálás. A depresszív hangulatú hallgatók esetében ezen stratégiák hatékonyságát aláasta a problémán való tünődés és passzivitás. Ezen kívül hajlamosak voltak a probléma elkerülésére és tagadására is. Margitics Ferenc (2005) kutatásai során megküzdési stratégiákat vizsgálva késői serdülőkorban (főiskolai hallgatók) azt találta, hogy a depressziós tünetegyüttessel legszorosabb összefüggést az érzelemközpontú megküzdési módok mutatták, elsősorban az érzelmi indíttatású cselekvés és a visszahúzóadás, valamint a kognitív átstrukturálás hiánya.

Családi szocializációs tényezők szerepe a személyiség alakulásában

Kopp Mária és Skrabski Árpád (2001) mutattak rá arra a tényre, hogy az érett, hosszú távú tervezésre, kapcsolatokra képes személyiség kialakulása csak a fejlődő gyermek alapvető pszichológiai feltételeit biztosító családban mehet végbe.

Bagdy Emőke (1986) szerint a személyiség harmonikus kialakulása, fejlődése szempontjából négy fontos szülői-nevelői tényező meghatározó jelentőségű. Ezek a következők:

- a gyermek iránti szeretet és bizalom;
- a biztonságnyújtó, követelményeket és oltalmat egyaránt biztosító szülői magatartás;
- a szülők összehangolt és egyetértő nevelésmódja;

– a nevelésmód nyitottsága, gyermek személyiségéhez igazított rugalmassága.

Goch (1998) a családi szocializációs tényezők közül a következők szerepét tartja fontosnak a személyiségfejlődés szempontjából:

- családi légkör típusa;
- szülői nevelési célok;
- szülői nevelési attitűdök (következetes, manipulatív és inkonzisztens nevelési attitűd);
- szülői nevelési stílus (támogató és büntető nevelési stílus).

A megküzdési, *coping* stratégiák a szocializáció, ezen belül is elsősorban a családi szocializáció során alakulnak ki. A családi szocializációs hatásokban keletkező zavar a személyiségfejlődés zavarához vezethet, amely megnehezítheti az egyénnek a környezetéhez való megfelelő alkalmazkodását.

Számos alkalommal megfigyelték már, hogy a diszfunkcionális szülői gondoskodás átélése gyermekkorban predisponálhatja a személyt különböző mentális zavarokra.

Richter és *mtsai* (1994) a kutatásaik során pozitív kapcsolatot mutattak ki a depresszió és a szülők nevelési módszerei, elsősorban az elutasító és büntető szülői módszerek között. *V. Komlósi, Vass* és *Rózsa* (1997) a depresszív élményfeldolgozási módot nem megbetegítő hajlammal, hanem a konfliktusokhoz való alkalmazkodás jellegzetesen egyoldalú, de korrigálható alternatívájának tekintik. Ezek a nem adaptív megküzdési stratégiák a különböző testi, mentális megbetegedések előidézésében, fenntartásában és kiújulásában jelentős szerepet játszanak.

Parker (1981) kutatásai szerint az alacsony szülői gondoskodás és depresszió között talált összefüggés független a depresszió súlyossági fokától. Későbbi tanulmányában *Parker* (1983) úgy találta, hogy az a szülői nevelési bánásmód, amelyet alacsony gondoskodás és magas védelem (érzelemszegény-kontroll) jellemez, kapcsolatban áll számos neurotikus zavar (depresszív neurózis, szociális fóbia, szorongásos neurózis) magas kockázatával, míg a pszichotikus zavarokra vonatkozóan a többlet kockázat jelentéktelen vagy egyáltalán nem létezik. *Narita* és *mtsai* (2000) japán mintán szintén úgy találták, hogy az alacsony szülői gondoskodás mindig kapcsolatban állt az élet során megjelenő depresszióval, valamint nyilvánvaló volt a depresszió és szülői túlvédés kapcsolata is.

Blatt és *Maroudas* (1992) szerint a szülői magatartás és a pszichopatológia közötti kapcsolat különbözik a férfiak és nők esetében. *Parker, Barrett* és *Hickie* (1992) úgy találták, hogy a deficites szülői gondoskodás szignifikánsan nagyobb kockázatot jelent a nőknek a depresszióra és az azzal együttjáró maladaptív megküzdésre, mint a férfiaknak.

Csorba, Papp, Simon és *Simoni* (1998) szerint a gyermek személyiségfejlődésére nem az hat elsősorban, hogy a szülők objektív nézőpontból előnyös vagy előnytelen tulajdonságokkal rendelkeznek, hanem az, hogy a gyermek milyen képet alakít ki szülei-ről, milyen a belsővé tett szülői képmás. *Kashani* (1987) jól alkalmazkodó serdülők és pszichés zavarban szenvedők között abban talált különbséget, hogy az utóbbiaknál a szülőkről kialakított kép negatív volt. *Csorba* és *mtsai* (1998) a szülőkről kialakított képet vizsgálták öngyilkosságot elkövetett serdülő lányoknál, s azt találták, hogy az apát barátatlannak, támadó és alattomos magatartásúnak, őszinteség hiányával jellemezhetőnek észlelték. Belső tulajdonságuk alapján hüvösség, levertség, labilitás, bizonytalanság jel-

lemezte őket. Az anyára bizalmatlanság, kíméletlenség, értetlenség, elutasítás, valamint feszültség, hűvösség, visszahúzódás volt jellemző.

A szülői nevelői hatások és megküzdési stratégiák preferenciája közötti összefüggések vizsgálata

Relative keveset tudunk még arról, hogy a szülői nevelői hatások, a szülői bánásmód hogyan hatnak a személyiség stresszel való megküzdési stratégiáinak a kialakulására. *Kutatásunk célja*, az volt, hogy feltárja, hogy a mai magyar fiatalok (középiskolások és főiskolások) által konfliktushelyzeteik megoldása során preferált megküzdési stratégiák hogyan függenek össze egyes családi szocializációs tényezőkkel, különösen az *észlelt szülői nevelői hatásokkal*. Kutatásunk *kérdésfeltevése* az volt, hogy milyen összefüggés mutatható ki az észlelt családi szocializációs hatások (család légköre, szülői nevelési célok, szülői nevelői attitűdök, szülői nevelési stílus és szülői bánásmód) és az élet nehéz helyzeteiben alkalmazott megküzdési módok preferenciája között.

A vizsgálati hipotéziseink a következők voltak:

- Az egyes megküzdési módok preferenciáját illetően a nemek között eltérés mutatható ki.
- A problémaközpontú megküzdési módok elsősorban a szülői elfogadással, az önállóságra neveléssel és támogató szülői nevelési stílussal lesznek szorosabb kapcsolatban.
- Az érzelemközpontú megküzdési módok elsősorban a szülői gondoskodás hiányával, a manipulatív, inkonzisztens szülői nevelői attitűddel, valamint a büntető szülői nevelési stílussal lesznek szorosabb kapcsolatban.

Vizsgálati személyek

Az adatgyűjtés Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, főiskolai hallgatók, valamint gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók körében történt. A részvétel minden esetben önkéntes alapon, a tanuló beleegyezésével történt. Az önkitöltéses kérdőíveket előadás, illetve tanítási órák keretében, a kutatók irányításával vettük fel.

A vizsgálatban 1104 fő vett részt (700 lány, 404 fiú). Az életkor átlaga 18,52 (szórás: 2,36; minimum: 14, maximum: 26, medián: 19) volt.

A minta iskolatípusok szerinti megoszlását az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat. A vizsgálati minta megoszlása iskolatípusok szerint

Vizsgálati személyek	Teljes minta (n=1104)	Lányok (n=700)	Fiúk (n=404)
főiskolai hallgatók	681	465	216
gimnáziumi tanulók	155	110	45
szakközépiskolai tanulók	268	126	142

Alkalmazott eljárások

A *megküzdési stratégiák vizsgálata* a Folkman és Lazarus-féle Konfliktusmegoldó Kérdőív magyar adaptációjával (Kopp, 1994) történt. A 22 tételes kérdőív vizsgálati személyeknek a nehéz élethelyzetekben mutatott viselkedését tárja fel. A kitöltő személyeknek az állítások alapján egy négyfokú skálán kell jellemeznie viselkedését, az egyáltalán nem jellemző és a teljesen jellemző közötti intervallumban.

Folkman és Lazarus (idézi Kopp és Skrabski, 1995) a konfliktuskezelési stratégiákat problémákra irányuló és érzelmekre irányuló csoportokba osztotta. Kopp és Skrabski (1995) vizsgálatai megerősítették ezeknek a faktoroknak az érvényességét. Ők három problémaorientált, három érzelmi és egy támogatást kereső faktort találtak. Ezek a következők:

- problémaelemzés,
- kognitív átstrukturálás,
- alkalmazkodás,
- érzelmi indíttatású cselekvés,
- érzelmi egyensúly keresése,
- visszahúzóds,
- segítségkérés,
- a problémaközpontú megküzdés összesített mutatója,
- az érzelempözpontú megküzdés összesített mutatója.

A *problémaközpontú megküzdési módok* (problémaelemzés, kognitív átstrukturálás, alkalmazkodás) a probléma elemzésére, a probléma okának befolyásolására, a kontroll megszerzésére való alkalmasságot, valamint a kognitív átstrukturálásra való képességet méri. A második három *érzelempözpontú megküzdési mód* (érzelmi indíttatású cselekvés, érzelmi egyensúly keresése, visszahúzóds) és a *segítségkérés* akkor kerül előtérbe, ha a személy nem ismeri eléggé a problémát, vagy nem érzi magát képesnek a helyzet feletti kontroll megszerzésére.

A *családi szocializáció vizsgálata*: a Goch által kidolgozott Családi Szocializációs Kérdőív magyar változatával (Sallay és Dabert, 2002; Sallay és Krotos, 2004) történt. A kérdőív a kitöltő személy *percepcióját* tárja fel a családjáról és a szülei neveléséről. A vizsgálati személyeket arra kértük, hogy emlékezzenek vissza fiatal serdülőkorukra (12-14 éves korra) és annak megfelelően válaszoljanak a kérdésekre, ahogy visszaemlékeznek családjukra és szülei nevelésére abban az időben.

A kérdőív a családi szocializáció következő dimenzióit írja le:

- *családi légkör típusa* (szabályorientált családi légkör, konfliktusorientált családi légkör);
- *szülői nevelési célok* (önállóságra nevelés–autonómia mint nevelési cél, konformitásra nevelés–konformitás mint nevelési cél);
- *szülői nevelői attitűdök* (következetes nevelési attitűd, manipulatív nevelési attitűd, inkonzisztens nevelési attitűd);
- *szülői nevelési stílus* (támogató nevelési stílus, büntető nevelési stílus).

A 47 tételes kérdőív minden skálájában az anya és apa szülői viselkedésére vonatkozóan hasonló számú és fajtájú kérdések vonatkoznak. A kitöltő személyeknek az állítások alapján hatfokú skálán kell értékelni a családon belüli történéseket, az egyáltalán nem jellemző és a teljesen jellemző közötti intervallumban.

Az eszközök között szerepelt a *Parker és mtsai (1992)* által kidolgozott Szülői Bánásmód Kérdőív magyar változata is (*Tóth és Gervai, 1999*). A kérdőív szintén a kitöltő személy *percepcióját* tárja fel a szülei vele szemben mutatott eddigi bánásmódjáról. Az önkitöltős kérdőívben a vizsgálati személyek 25 állítást értékelnek egy négyfokú skálán, az egyáltalán nem jellemző és a teljesen jellemző közötti intervallumban. Három fő skáláját külön-külön értékeltük az anyára és apára vonatkoztatva is:

- szülői gondoskodás,
- szülői túlvédés,
- szülői korlátozás.

A vizsgálati eszközök egyes skáláinak megbízhatósági mutatóit megtalálhatóak az adott mérőeszközt bemutató irodalomban. Az adatok feldolgozása SPSS for Windows 12.0 statisztikai programcsomag felhasználásával történt. A leíró és összehasonlító statisztika (kétmintás t-próba) mellett többszemponútú lineáris regresszió-elemzést végeztünk.

Eredmények

Leíró és összehasonlító statisztika

A *Folkman és Lazarus*-féle Konfliktusmegoldó Kérdőívben elért eredmények leíró statisztikáját a minta egészére nézve és külön a nemek szerint a 2. táblázat mutatja be.

A táblázatból kitűnik, hogy a problémaközpontú megküzdési módok közül a lányok sokkal inkább hajlamosabbak a problémaelemzésre ($t=3,149$; $p<0,002$), mint a fiúk. A kognitív átstrukturálás és alkalmazkodás területén viszont nem volt jelentősebb különbség a lányok és fiúk között.

Az érzelmközpontú megküzdési módokat tekintve azt találtuk, hogy a visszahúzó-dásra ($t=6,724$; $p<0,000$) sokkal inkább hajlamosabbak a lányok, mint a fiúk. Az érzelmi indíttatású cselekedetekre és az érzelmi egyensúly keresésére való hajlam között nem találtunk jelentősebb különbséget a nemek között. Ezeken túl a lányokra jellemzőbbnek találtuk a segítség kérésére ($t=7,574$; $p<0,000$) való hajlandóságot is.

A *Goch*-féle Családi Szocializációs Kérdőívben elért eredményeknek a leíró és összehasonlító statisztikáját a minta egészére nézve és külön a nemek szerint a 3. táblázat mutatja be.

Az eredmények azt mutatják, hogy a lányok konfliktusosabbnak észlelik családjuk légkörét ($t=2,718$; $p<0,007$), mint a fiúk. A fiúk viszont szüleiket konformizmusra nevelőbbnek ($t=6,111$; $p<0,000$), az apjukat manipulatívabbnak ($t=2,539$; $p<0,009$) és következetesebbnek ($t=2,554$; $p<0,008$) nevelői attitűddel rendelkezőbbnek észlelték, mint a lányok.

2. táblázat. A Folkman és Lazarus-féle Konfliktusmegoldó Kérdőív skáláinak átlagai és szórásai nemek szerinti bontásban

Konfliktusmegoldó kérdőív skálái	Teljes minta (n=1104)		Lányok (n=700)		Fiúk (n=404)	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
Problémaközpontú megküzdés összesített mutató	17,4	4,7	17,5	4,7	17,2	4,8
Problémaelemzés	6	2,1	6,2**	2	5,7	2,1
Kognitív átstrukturálás	6,1	2,5	6,1	2,6	6,3	2,4
Alkalmazkodás	5,2	2,1	5,3	2,2	5,1	2
Érzelemközpontú megküzdés összesített mutató	11	4,1	11,4**	3,9	10,3	4,2
Érzelmi indíttatású cselekvés	2,9	2,2	3	2,2	2,9	2,2
Visszahúzódás	5,1	2,1	5,4**	2,1	4,5	2,1
Érzelmi egyensúly keresése	2,9	1,5	3	1,5	2,8	1,5
Segítségkérés	5,2	2,1	5,5**	2,1	4,5	2

Megjegyzés: A kétmintás t-próbával végzett összehasonlítások szignifikáns eltéréseit a magasabb átlagoknál jeleztük (p**<0,001; p*<0,05)

3. táblázat. A Goch-féle Családi Szocializációs Kérdőív skáláinak átlagai és szórásai nemek szerinti bontásban.

Családi szocializációs kérdőív skálái	Teljes minta (n=1104)		Lányok (n=700)		Fiúk (n=404)	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
Szabályorientált családi légkör	10	4,1	9,8	4,4	10,3	4,5
Konfliktusorientált családi légkör	11,5	5	11,8*	5,3	11	4,4
<i>Szülői manipulatív nevelői attitűd</i>	11	6,2	10,6	5,3	11,6*	7,4
Anyai manipuláció	6,2	3,4	6,1	3,5	6,4	3,3
Apai manipuláció	4,6	2,4	4,5	2,4	4,9*	2,4
<i>Szülői inkonzisztens nevelői attitűd</i>	7,5	4,3	7,6	4,5	7,3	4
Anyai inkonzisztencia	3,8	2,4	3,9	2,5	3,6	2,2
Apai inkonzisztencia	3,7	2,5	3,8	2,6	3,6	2,3
<i>Szülői következetes nevelői attitűd</i>	11,9	5	11,6	4,9	12,3*	5,1
Anyai következetesség	5,9	2,6	5,8	2,6	6	2,5
Apai következetesség	6	2,9	5,8	2,8	6,3*	2,9

3. táblázat folytatása

Családi szocializációs kérdőív skálái	Teljes minta (n=1104)		Lányok (n=700)		Fiúk (n=404)	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
<i>Önállóságra nevelés mint nevelési cél</i>	23,1	8,2	22,8	8,4	23,6	8,1
Anyai önállóságra nevelés	11,3	4,2	11,2	4,2	11,6	4,2
Apai önállóságra nevelés	11,8	4,7	11,7	4,9	12,1	4,5
<i>Konformitásra nevelés mint nevelési cél</i>	24,6	9,8	23,2	9,7	26,9**	9,6
Anyai konformitásra nevelés	12,7	4,9	12	4,8	13,9**	4,9
Apai konformitásra nevelés	12	6,2	11,3	6,5	13,1**	5,4
<i>Szülői támogató nevelési stílus</i>	28,7	6,7	28,9	6,7	28,3	6,7
Anyai támogatás	14,5	3,4	14,8	3,4	14,4	3,3
Apai támogatás	14	3,9	14	3,9	14	3,8
<i>Szülői büntető nevelési stílus</i>	17,2	5,3	17,3	5,3	17,1	5,2
Anyai büntetés	8,5	2,8	28,6	2,8	8,4	2,7
Apai büntetés	8,7	2,9	8,7	2,9	8,7	2,8
Különbség az anyai és apai családi szocializációs hatások között	11,1	10,4	11,6	10,1	10,4	9,9

Megjegyzés: A kétmintás t-próbával végzett összehasonlítások szignifikáns eltéréseit a magasabb átlagoknál jeleztük (p**<0,001; p*<0,05)

A Szülői Bánásmód Kérdőívben elért eredmények leíró és összehasonlító statisztikáját a minta egészére nézve és külön a nemek szerint a 4. táblázat mutatja be.

4. táblázat. A Szülői Bánásmód Kérdőív skáláinak átlagai és szórásai nemek szerinti bontásban

Szülői bánásmód Kérdőív Skálái	Teljes minta (n=1104)		Lányok (n=700)		Fiúk (n=404)	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Anyai gondoskodás	30,5	6	30,4	6,5	30,8	5,1
Anyai túlvédés	5,7	4,5	5,7	4,5	5,7	4,5
Anyai korlátozás	9,5	3,9	9,6	3,9	9,4	4,1
Apai gondoskodás	26,8	8,1	26,5	8,5	27,5*	7,3
Apai túlvédés	4,5	4,3	4,8*	4,4	4	3,9
Apai korlátozás	9,7	4,6	9,9*	4,5	9,3	4,8

Megjegyzés: A kétmintás t-próbával végzett összehasonlítások szignifikáns eltéréseit a magasabb átlagoknál jeleztük (p**<0,001; p*<0,05)

A szülői bánásmódot vizsgálva azt találtuk, hogy az anyai bánásmód észlelésének a tekintetében nem volt jelentősebb különbség a nemek között. Az apjukat a fiúk gondoskodóbbnak ($t=2,016$; $p<0,044$), a lányok viszont túlvédőbbnek ($t=2,980$; $p<0,003$) és korlátozóbbnak ($t=1,971$; $p<0,049$) észlelték, mint a másik nembeli társaik.

Megküzdési stratégiák és családi szocializációs tényezők kapcsolata

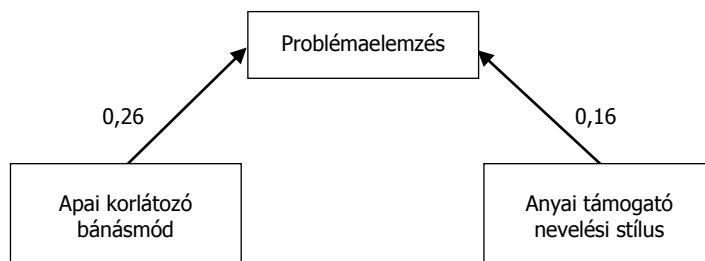
A továbbiakban nemenként többváltozós (lépésenkénti) regresszióelemzést végeztünk, külön-külön minden egyes megküzdési stratégiára nézve, amelyben függő változóként a megküzdési módokkal kapcsolatban lévő családi szocializációs hatások, prediktorként a megküzdési stratégiák szerepeltek. A fiúk esetében elvégzett többváltozós regresszióelemzés eredményeit az 5. táblázat mutatja be.

5. táblázat. Az egyes megküzdési stratégiák regressziója a Családi Szocializációs Kérdőív és a Szülői Bánásmód Kérdőív skáláira, a fiúkra vonatkoztatva (elfogadott modellek; $p<0,05$)

Prediktor	R	R ²	β	t	p
<i>Problémacentrikus megküzdés összesített mutató (F_{totál} = 19,946; df = 1/392; p < 0,000)</i>					
Apai korlátozás	0,204	0,042	0,206	40116	0,000
<i>Problémaelemzés (F_{totál} = 20,039; df = 2/392; p < 0,000)</i>					
Apai korlátozás	0,263	0,069	0,119	5,483	0,000
Anyai támogatás	0,305	0,093	0,105	3,204	0,001
<i>Alkalmazkodás (F_{totál} = 13,183; df = 2/392; p < 0,000)</i>					
Konfliktusorientált családi légkör	0,224	0,050	0,080	3,197	0,002
Anyai manipulatív nevelői attitűd	0,252	0,063	0,076	2,362	0,020
<i>Érzelemcentrikus megküzdés összesített mutató (F_{totál} = 20,627; df = 4/392; p < 0,000)</i>					
Konfliktusorientált családi légkör	0,308	0,095	0,148	2,804	0,005
Anyai túlvédés	0,387	0,150	0,192	4,208	0,000
Apai inkonzisztens nevelői attitűd	0,408	0,166	0,253	2,739	0,006
Anyai manipulatív nevelői attitűd	0,419	0,175	0,135	2,067	0,039
<i>Érzelmi indíttatású cselekvés (F_{totál} = 14,520; df = 2/390; p < 0,000)</i>					
Anyai manipulatív nevelői attitűd	0,222	0,049	0,113	3,265	0,001
Szülői inkonzisztens nevelői attitűd	0,263	0,069	0,086	2,907	0,004
<i>Visszahúzóadás (F_{totál} = 12,913; df = 3/389; p < 0,000)</i>					
Konfliktusorientált családi légkör	0,212	0,045	0,078	3,217	0,001
Anyai túlvédés	0,263	0,069	0,072	3,043	0,003
Apai büntető nevelési stílus	0,309	0,091	0,111	3,008	0,003
<i>Érzelmi egyensúly keresése (F_{totál} = 11,426; df = 3/391; p < 0,000)</i>					
Konfliktusorientált családi légkör	0,231	0,054	0,051	2,800	0,005
Anyai túlvédés	0,265	0,070	0,042	2,424	0,016
Apai inkonzisztens nevelői attitűd	0,285	0,081	0,077	2,142	0,033

Az eredmények szerint a fiúknál általában a problémaközpontú megküzdés preferenciája az apai korlátozással mutatott szignifikáns kapcsolatot, ami a teljes variancia 4,2%-át magyarázta.

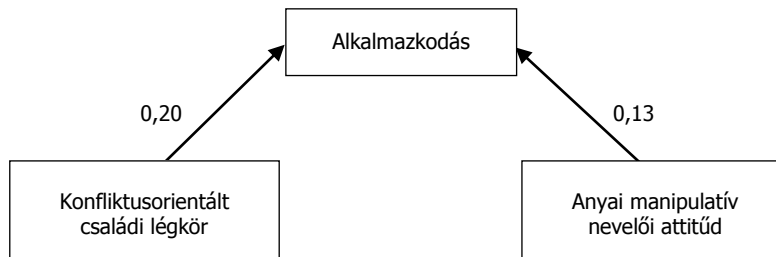
A problémaközpontú megküzdési módokat külön vizsgálva, a problémaelemzés az apai túlvédéssel és az anyai támogatással bizonyult szignifikánsnak, együttesen a variancia 9,3%-át magyarázva. Úgy tűnik, hogy az apai korlátozó bánásmód az anyai támogató nevelési stílussal társulva a fiúkat problémaelemző megküzdési mód preferálására hajlamosítja (1. ábra).

1. ábra

Az apai korlátozó bánásmód és az anyai támogató nevelési stílus hatása a problémaelemzésre mint megküzdési módra, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Az alkalmazkodásra mint megküzdési módra a konfliktusorientált családi légkör és az anyai manipulatív nevelői attitűd gyakorolt hatást, együttesen a variancia 6,3%-át magyarázva. A fiúk minél inkább konfliktusokkal terheltbbnek érzik a családjuk légkörét, ami anyai manipulatív nevelői attitűddel társul, annál inkább hajlanak a problémákkal való megküzdés során az alkalmazkodásra mint preferált megküzdési módra (2. ábra).

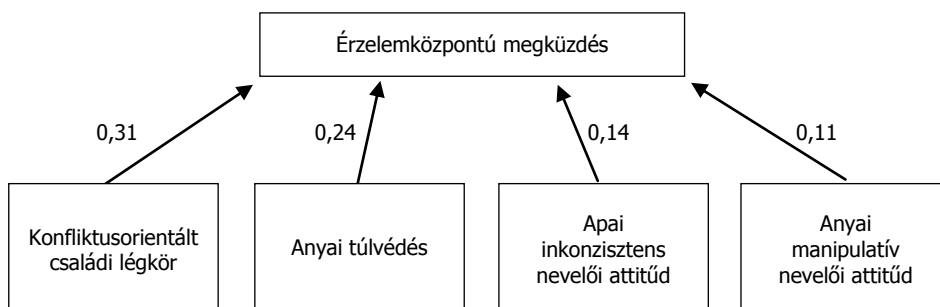

2. ábra

A konfliktusorientált családi légkörnek és az anyai manipulatív nevelői attitűdnek a hatása az alkalmazkodásra, mint megküzdési módra, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Fiúknál általában az érzelmezőzpontú megküzdésre való hajlandóság szignifikáns összefüggést mutatott a konfliktusorientált családi légkörrel, az anyai túlvédéssel, az apai

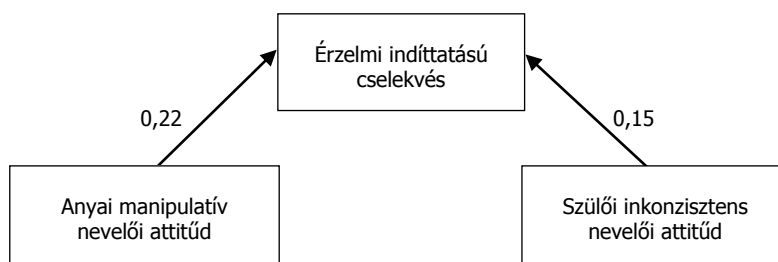
inkonzisztens és az anyai manipulatív nevelői attitűddel, együttesen a variancia 17,5%-át magyarázva. A konfliktusokkal terhelt családi légkör, amely az anya túlvédésével és manipulációjával, valamint az apa inkonzisztens nevelői viselkedésével terhelt, az érzelmi megküzdési módok preferenciájára hajlamosítja a fiúkat (3. ábra).

3. ábra

A konfliktusorientált családi légkörnek, az anyai túlvédésnek és manipulatív nevelői attitűdnek, valamint az apai inkonzisztens nevelői attitűdnek a hatása az érzelmi megküzdési módok preferenciájára, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Az érzelmközpontú megküzdési módokat külön vizsgálva, az érzelmi indíttatású cselekvés az anyai manipulatív és a szülői inkonzisztens nevelői attitűddel bizonyult szignifikánsnak, együttesen a variancia 6,9%-át magyarázva. Problémás helyzetekben a fiúkat érzelmi indíttatású cselekedetekre hajlamosítja az anya manipulatív és a szülők inkonzisztens nevelői viselkedése (4. ábra).

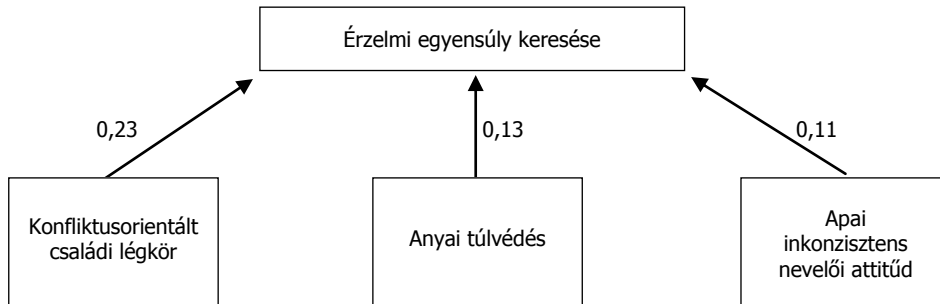

4. ábra

Az anyai manipulatív és a szülői nevelői attitűdnek a hatása az érzelmi indíttatású cselekvésre mint megküzdési módra, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Fiúk esetében az érzelmi egyensúly keresésének preferenciája a konfliktusorientált családi légkörrel, az anyai túlvédéssel, valamint az apai inkonzisztens nevelői attitűddel volt szignifikáns kapcsolatban, együttesen a variancia 8,1%-át magyarázva. Az anya túlvédő és az apa inkonzisztens nevelői magatartása családi konfliktusokkal terhelt légkörben érzelmi egyensúly keresésére teszi hajlamossá a fiúkat (5. ábra).

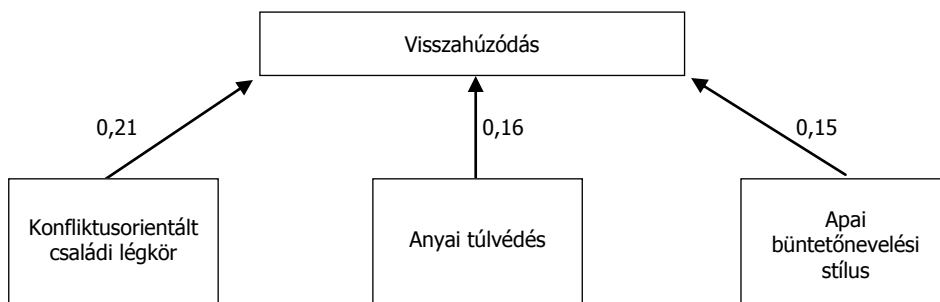
Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal

5. ábra

A konfliktusorientált családi légkörnek, az anyai túlvédésnek, valamint az apai inkonzisztens nevelői attitűdnek a hatása az érzelmi egyensúly keresésére mint megküzdési módra, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

A visszahúzódsra való hajlam preferenciája fiúknál a konfliktusorientált családi légkörrel, az anyai túlvédéssel, valamint az apai büntető nevelési stílussal volt szignifikáns kapcsolatban, együttesen a variancia 9,1%-át magyarázva. A konfliktusokkal terhelt családi légkör apai büntető és anyai túlvédő nevelői magatartással társulva visszahúzódsra teszi hajlamossá a fiúkat a konfliktusokkal való megküzdésük során (6. ábra)

6. ábra

A konfliktusorientált családi légkörnek, az anyai túlvédésnek, valamint az apai büntető nevelési stílusnak a hatása a visszahúzódsra mint megküzdési módra, fiúknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

A lányok esetében elvégzett többváltozós regresszióelemzés eredményeit a 6. táblázat mutatja be.

Az eredmények szerint a lányoknál általában a problémaközpontú megküzdés preferenciája nem volt szoros kapcsolatban a különböző családi szocializációs hatásokkal és a szülők nevelői magatartásával.

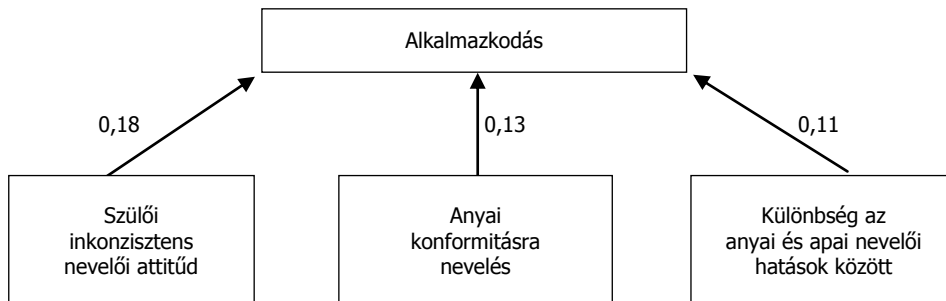
6. táblázat. Az egyes megküzdési stratégiák regressziója a Családi Szocializációs Kérdőív és a Szülői Bánásmód Kérdőív skáláira, a lányokra vonatkoztatva (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	R	R ²	β	t	p
<i>Problémaelemzés ($F_{\text{totál}} = 19,969$; $df = 1/697$; $p < 0,000$)</i>					
Anyai támogatás	0,167	0,028	0,101	4,469	0,000
<i>Alkalmazkodás ($F_{\text{totál}} = 14,682$; $df = 3/697$; $p < 0,000$)</i>					
Szülői inkonzisztens nevelői attitűd	0,182	0,033	0,054	2,788	0,005
Anyai konformitásra nevelés	0,226	0,051	0,056	3,367	0,001
Különbség a családi szocializációs hatások között	0,247	0,061	0,023	2,725	0,007
<i>Érzelemcentrikus megküzdés összesített mutató ($F_{\text{totál}} = 16,702$; $df = 4/698$; $p < 0,000$)</i>					
Szülői manipulatív nevelői attitűd	0,221	0,049	0,094	2,988	0,003
Különbség a családi szocializációs hatások között	0,269	0,072	0,044	2,893	0,004
Apai túlvédés	0,289	0,084	0,092	2,733	0,006
Konfliktusorientált családi légkör	0,300	0,090	0,064	2,176	0,030
<i>Érzelmi indíttatású cselekvés ($F_{\text{totál}} = 20,557$; $df = 5/698$; $p < 0,000$)</i>					
Szülői inkonzisztens nevelői attitűd	0,277	0,077	0,045	1,972	0,049
Szülői manipulatív nevelői attitűd	0,319	0,101	0,055	2,911	0,004
Különbség a családi szocializációs hatások között	0,344	0,118	0,023	2,626	0,009
Anyai túlvédés	0,356	0,127	0,050	2,260	0,011
Konfliktusorientált családi légkör	0,364	0,132	0,038	2,055	0,040

A lányoknál a problémaközpontú megküzdési módokat külön vizsgálva a problémaelemzés csak az anyai támogatással mutatott szignifikáns kapcsolatot, ami a teljes variancia 2,8%-át magyarázta.

Az alkalmazkodás a szülői inkonzisztens nevelői attitűddel, az anyai konformitásra neveléssel és az anyai és apai nevelői hatások közötti különbséggel volt szignifikáns kapcsolatban, ami együttesen varianciájának 6,1%-át magyarázta (7. ábra).

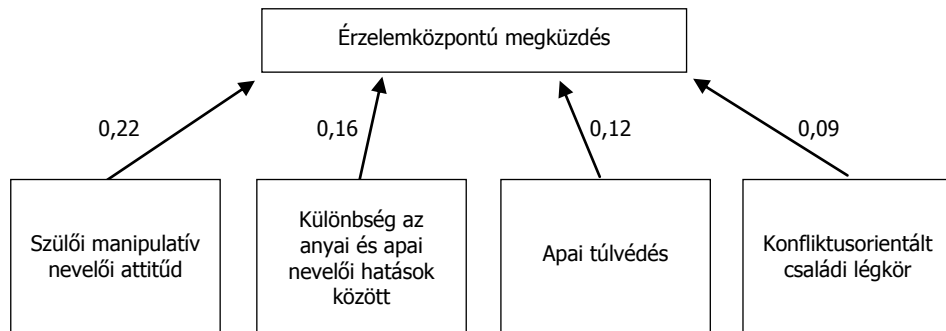
Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal

7. ábra

A szülői inkonzisztens nevelői attitűdnek, az anyai konformitásra nevelésnek és az anyai és apai nevelési hatások közötti különbségnek a hatása az alkalmazkodásra mint megküzdési módra, lányoknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

A lányoknál általában az érzelempontú megküzdésre való hajlandóság szignifikáns összefüggést mutatott a szülői manipulatív nevelői attitűddel, az anyai és apai nevelői hatások közötti különbséggel, az apai túlvédéssel és a konfliktusorientált családi légkörrel, együttesen a variancia 9%-át magyarázva. A lányokat általában érzelempontú megküzdési módok preferenciájára hajlamosítja az, ha a szülők manipulatív és következetlen nevelői magatartása apai túlvédéssel, valamint gyakori családi konfliktusokkal társul (8. ábra).

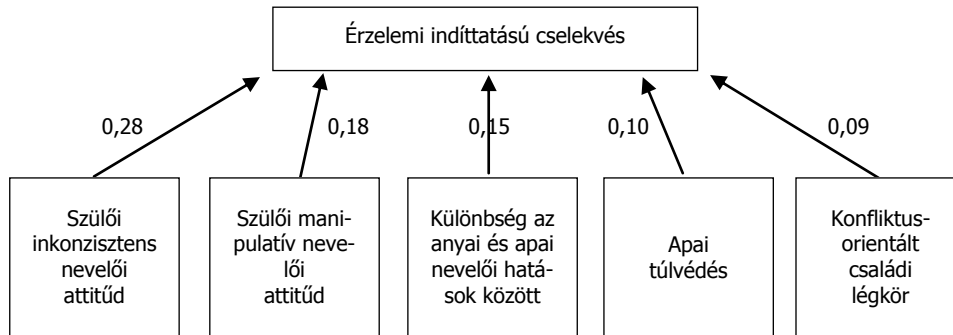

8. ábra

A szülői manipulatív nevelői attitűdnek, az anyai és apai nevelési hatások közötti különbségnek, az apai túlvédésnek és a konfliktusorientált családi légkörnek a hatása az érzelmi megküzdési módok preferenciájára, lányoknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Az érzelempontú megküzdési módokat külön vizsgálva, a lányoknál csak az érzelmi indíttatású cselekvés mutatott szoros kapcsolatot a családi szocializációs hatásokkal. Az érzelmi indíttatású cselekvés a szülői inkonzisztens és manipulatív nevelői attitűddel, az anyai és apai nevelői hatások közötti különbséggel, az apai túlvédéssel és a

konfliktusorientált családi légkörrel mutatott szoros összefüggést, együttesen a variancia 13,2%-át magyarázva (9. ábra).

9. ábra

A szülői inkonzisztens és manipulatív nevelői attitűdnek, az anyai és apai nevelési hatások közötti különbségnek, az apai túlvédésnek és a konfliktusorientált családi légkörnek a hatása az érzelmi indíttatású cselekvésre, mint megküzdési módra, lányoknál (a feltüntetett számok a β értéket jelzik)

Összegzés

Vizsgálatunk során arra kerestünk a választ, hogy milyen különbségek találhatóak az egyes megküzdési módok preferenciáját illetően a lányok és fiúk között, valamint milyen összefüggés mutatható ki az észlelt családi szocializációs hatások (család légköre, szülői nevelési célok, szülői nevelői attitűdök, szülői nevelési stílus és szülői bánásmód) és az élet nehéz helyzeteiben alkalmazott megküzdési módok preferenciája között. Vizsgálatunk jellemzője az volt, hogy nem a szülőket kérdeztük meg szülői bánásmódjukról, hanem a vizsgálati személyek percepcióján keresztül ragadtuk meg a családi szocializációs hatások jellemző formáit. Így a percepció emlékezeti, kognitív folyamatok „hibái”, érzelmi-motivációs, személyiségbeli torzító tényezők miatt kialakuló torzulásai befolyásolhatták a kapott eredmények hitelességét. Azonban több kutatás – többek között *Buri* (1991), *Sallay* és *Münnich* (1999) – szerint az ilyen jellegű mérések sikeresen alkalmazhatóak a kutatások során és következtetésekre alapot nyújtó adatokat szolgáltatnak.

Az egyes megküzdési módok preferenciáját illetően megfogalmazott vizsgálati hipotézisünket, mely szerint a nemek között eltérés mutatható ki az egyes megküzdési módok preferenciáját illetően, sikerült igazolnunk.

A megküzdési mód preferenciáját illetően nemek közötti szignifikáns mértékű különbséget csak három megküzdési mód esetében találtunk. A problémaközpontú megküzdési módok közül a lányok hajlamosabbak a problémaelemzésre, az érzelmeközpontú megküzdési módok közül a pedig a visszahúzódásra, mint a fiúk. Ezeket túl a lányokra

jellemzőbbnek találtuk a segítség kérésére való hajlandóságot is. *Margitics Ferenc* és *Pauwlik Zsuzsa* (2007) serdülők körében végzett kutatásai összhangban vannak a fenti eredményekkel. Kutatásuk során azt találták, hogy a serdülő lányok hajlamosabbak az érzelmközpontú megküzdési módok (érzelmi indíttatású cselekvés, visszahúzódás, érzelmi egyensúly keresése) alkalmazására, valamint nehéz élethelyzetekben a segítség kérésére, mint a serdülő fiúk.

A második hipotézisünket (a problémaközpontú megküzdési módok elsősorban a szülői elfogadással, az önállóságra neveléssel és támogató szülői nevelési stílussal lesznek szorosabb kapcsolatban) és harmadik hipotézisünket (az érzelmközpontú megküzdési módok elsősorban a szülői gondoskodás hiányával, a manipulatív, inkonzisztens szülői nevelői attitűddel, valamint a büntető szülői nevelési stílussal lesznek szorosabb kapcsolatban) csak részben tudtuk igazolni.

Eredményeink azt mutatják, hogy a megküzdési stratégiák preferenciája mögötti családi szocializációs, szülői nevelői hatások eltérő mintázatot mutatnak a lányok és fiúk esetében.

Mindkét nem esetében az érzelmközpontú megküzdés mutatott szorosabb kapcsolatot a családi szocializációs, szülői nevelői hatásokkal. A fiúkat a konfliktusokkal terhelt családi légkör, a lányokat a szülői inkonzisztens és manipulatív nevelői attitűd hajlamosítja elsősorban az érzelmközpontú megküzdés alkalmazására. A fiúknál az anya túlvédése és manipulációja, valamint az apa inkonzisztens nevelői viselkedése, a lányoknál az anyai és apai nevelői hatások közötti különbsége, az apai túlvédés és a konfliktusorientált családi légkör lép föl még hajlamosító tényezőként.

Az egyes érzelmközpontú megküzdési módokat külön-külön vizsgálva azt találtuk, hogy míg a fiúknál mindhárom érzelmközpontú megküzdési mód (érzelmi indíttatású cselekvés, visszahúzódás, érzelmi egyensúly keresése), addig a lányoknál csak az érzelmi indíttatású cselekvésre való hajlandóság volt szorosabb kapcsolatban a családi szocializációs, szülői nevelési hatásokkal.

A fiúk esetében az érzelmi indíttatású cselekvésre az anyai manipulatív és a szülői inkonzisztens nevelői attitűdnek, visszahúzódásra a konfliktusorientált családi légkörnek, az anyai túlvédésnek, valamint az apai büntető nevelési stílusnak, az érzelmi egyensúly keresésére szintén a konfliktusorientált családi légkörnek, az anyai túlvédésnek, valamint az apai inkonzisztens nevelői attitűdnek volt szignifikáns hatása.

A lányok esetében érzelmi indíttatású cselekvéssel a szülői inkonzisztens és manipulatív nevelői attitűd, az anyai és apai nevelői hatások közötti különbség, az apai túlvédés és a konfliktusorientált családi légkör mutatott szignifikáns hatást.

Problémaközpontú megküzdési módok közül mindkét nemnél csak az alkalmazkodás, illetve a fiúknál a problémaelemzés volt szignifikáns mértékű kapcsolatban a családi szocializációs és szülői nevelői hatásokkal.

Az alkalmazkodás a fiúknál a konfliktusorientált családi légkör és az anyai manipulatív nevelői attitűd, a lányoknál a szülői inkonzisztens nevelői attitűd, az anyai konformitásra nevelés és az anyai és apai nevelői hatások közötti különbség gyakorolt szignifikáns hatást. Fiúknál a problémaelemzés az apai túlvédéssel és az anyai támogatással volt szoros kapcsolatban.

Kutatásunk eredményeinek az összegzéseként megállapíthatjuk, hogy a családi szocializációs és szülői nevelői hatások befolyásolhatják azt, hogy a személy konfliktusterhelt szituációban milyen megküzdési módokat alkalmaz előszeretettel. Többek között *Kósa Éva* (2005) mutatott rá arra a tényre, hogy a szülői-nevelői bánásmód nem egyoldalúan, csak a gyerekre kifejtett hatásként, hanem a gyerekekkel együtt kiformált interaktív folyamatként értelmezhető. A személyiség kialakulásának interakcionista megközelítése szerint a genetikai és családi szocializációs, szülői nevelői hatások a születés pillanatától kezdve összefonódnak, és mindkettő hatással van a személyiség alakulására, sőt az alakuló gyermeki személyiség önmagában is képes formálni környezetét, a vele való mindennapos interaktív kapcsolatok során

Az interakcionista nézőpont szerint gyermek személyiség és környezete között háromféle interakció típus különböztethető meg, amelyek által a gyermek személyisége alakító befolyással bír környezetére. Ezek a következők (*Atkinson és mtsai, 1995*):

- *reaktív interakció*: a gyermeki személyisége által teremtett szubjektív pszichológiai környezet hatására hívja fel a figyelmet. Ennek a háttérben az áll, hogy különböző személyek egy adott, azonos környezetet (pl. a családi rendszert, amelyben felnőnek) másként élnek át, másként értelmezik azt, és ennek megfelelően eltérően reagálnak rá;
- *evokatív interakció*: a gyermeki személyiség környezetformáló hatásából arra a jelenségre koncentrálnak, hogy minden gyerek személyisége sajátos válaszokat vált ki másokból, a környezetből. A gyermek személyisége formálhatja a szülők nevelési stílusát, amely viszont visszahat a gyermeki személyiség további alakulására;
- *proaktív interakció*: olyan folyamat, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek saját személyiségfejlődésének alakítójává váljon. A családi környezetten túllépve a gyermek elkezdheti megalkotni saját környezetét, amely aztán tovább formálja személyiségét.

Az azonos környezeti hatásokat a reaktív, evokatív és proaktív folyamatok addig módosíthatják, amíg a környezet még lehetővé teszi a válasz rugalmasságát. Ennek megfelelően az azonos családban felnövő testvérek fejlődése eltérő lesz, az azonos környezeti hatások ellenére.

A fentiek értelmében további kutatásokra van szükség annak a feltárásához, hogy a megküzdési módok preferenciájának alakulásában milyen szerepet játszanak a személy és családi környezete közötti reaktív, evokatív és proaktív interakciók.

Irodalom

- Atkinson, R. L., Atkinson, C. R., Smith, E. E. és Bem, D. J. (1995): *Pszichológia*. Osiris, Budapest.
- Bagdy Emőke (1986): *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Billings, A. G. és Moos, R. H. (1984): Coping, stress and social resources among adults with unipolar depression. *Journal of Personality and Social Psychology*. **46**. 887–891.
- Blatt, S. és Maroudas, C. (1992): Convergence of psychoanalytic and cognitive behavioral theories of depression. *Psychoanalytic Psychology*. **9**. 157–190.

Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal

- Buri, J. R. (1991): Parental Authority Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, **57**. 1. sz. 110–119.
- Chan, D. W. (1992): Coping with depressed mood among Chinese medical students in Hong Kong. *Journal of Affective Disorders*, **24**. 2. sz. 109–116.
- Csorba János, Papp Mária, Simon Lajos és Simoni Silva (1998): Szülői attitűdök vizsgálata öngyilkossági kísérletet elkövetett serdülő lányoknál. *Végeken*, **9**. 4–9.
- Goch, I. (1998): *Entwicklung der Ungewissheitstoleranz. Die Bedeutung der familialen Sozialization*. Roderer, Regensburg.
- Herman-Stahl, M. A. és Petersen, A. C. (1996): The protective role of coping and social resources for depressive symptoms among young adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, **25**. 733–753.
- Kashani, J. H. (1987): Characteristics of well-adjusted adolescents. *Canadian Journal of Psychiatry*, **32**. 418–422.
- Kopp Mária (1994): *Orvosi pszichológia*. SOTE Magatartástudományi Intézet, Budapest.
- Kopp Mária (1997): Testi és lelki egészségünk összefüggései. *Praxis*, **6**. 11. sz. 37–45.
- Kopp Mária (2001): Magatartástudományi ember-környezeti rendszerelméleti modell. In: Buda Béla, Kopp Mária, Nagy Emese (szerk.): *Magatartástudományok*. Medicina, Budapest. 23–46.
- Kopp Mária és Skrabski Árpád (1995): *Alkalmazott magatartástudomány*. Corvinus Kiadó, Budapest.
- Kopp Mária és Skrabski Árpád (2001): Magatartás és család. *Új Bioetikai Szemle*, **7**. 4. sz. 1–25.
- Kopp Mária, Szedmak Sándor, Lőke János és Skrabski Árpád (1997): A depressziós tünet együttes gyakorisága és egészségügyi jelentősége a mai magyar lakosság körében. *Lege Artis Medicinae*, **7**. 3. sz. 136–144.
- Kósa Éva (2005): Szülői nevelői attitűdök: a szülők gyermeknevelési eljárásai. In: Vajda Zsuzsa és Kósa Éva (szerk.): *Neveléslélektan*. Osiris, Budapest. 220–230.
- Lazarus, R. S. (1990): Stress, coping and illness. In: Friedman H. S. (szerk.): *Personality and disease*. Wiley, New York. 84–86.
- Lazarus, R. S. és Folkman, S. (1986): Coping and adaptation. In: Gentry W. D. (szerk.): *The handbook of behavioral medicine*. Guilford, New York. 235–312.
- Lazarus, R. S. és Launier, R. (1978): Stress related transactions between person and environment. In: Pervin, L. és Lewis, M. (szerk.): *Internal and external determinants of behavior*. Plenum Press, New York. 126–149.
- Margitics Ferenc (2005): A depresszív élményfeldolgozás háttértényezői főiskolai hallgatóknál. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, **6**. 3. sz. 197–230.
- Margitics Ferenc és Pauwlik Zsuzsa. (2007): *Depresszió és megküzdés serdülőknél*. Krúdy Kiadó, Nyíregyháza.
- Moos, R. H. (1988): *Coping Responses Inventory Manual*. Stanford University, Palo Alto.
- Narita, T., Sato, T., Hirano, S., Gota, M., Sakado, K. és Uehara, T. (2000): Parental child-rearing behaviour as measured by the Parental Bonding Instrument in a Japanese population: Factor structure and relationship to a lifetime history of depression. *Journal of Affective Disorders*, **57**. 229–234.
- Oláh, A. (1995): Coping strategies among adolescents: A cross cultural study. *Journal of Adolescence*, **18**. 4. sz. 491–512.
- Parker, G. (1981): Parental representations of patients with anxiety neurosis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, **63**. 33–36.
- Parker, G. (1983): Parental „affectionless control” as an antecedent to adult depression. A risk factor delineated. *Archives of General Psychiatry*, **40**. 956–960.
- Parker, G., Barrett, E. és Hickie, I. (1992): From nurture to network: Examining links between perceptions of parenting received in childhood and social bonds adulthood. *American Journal of Psychiatry*, **28**. 97–100.
- Pikó Bettina (1997): Coping – társas kapcsolatok – társas coping. *Pszichológia*, **17**. 391–399.
- Pikó Bettina (2002): A depresszió társadalom-lélektana: kórtünet vagy kortünet? *Valóság*, **45**. 7. sz. 53–62.

- Richter, J., Eisemann, E. és Perris, C. (1994): The relation between perceived parental rearing and dysfunctional attitudes in unipolar depressive inpatients. *Clinical Psychiatry and Psychotherapy*, **28**, 82–86.
- Sallay Hedvig (1999). Kognitív stílus és szocializáció: O. J. Harvey elméletének és módszerének hazai adaptálása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **54**, 2. sz. 117–134.
- Sallay Hedvig és Münnich Ákos (1999): Családi nevelési attitűdök percepciója és a self-fejlődéssel való összefüggései. *Magyar Pedagógia*, **99**, 2. sz. 157–174.
- Sallay, H. és Dabert, C. (2002). Women's perception of parenting: German-Hungarian comparison. *Applied Psychology in Hungary*, **2**, 55–56.
- Sallay Hedvig és Krotos Hajnalka (2004): Az igazságos világba vetett hit fejlődése: japán és magyar kultúrközi összehasonlítás. *Pszichológia*, **24**, 3. sz. 233–252.
- Tóth Ildikó és Gervai Judit (1999): Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI): a Parental Bonding Instrument magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **54**, 4. sz. 551–566.
- V. Komlósi Annamária, Vass Zoltán és Rózsa Sándor (1997): A depresszióra való hajlam serdülőkori felismerésének és módosításának lehetőségei. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **52**, 1–3. sz. 101–124.

ABSTRACT

FERENC MARGITICS AND ZSUZSA PAUWLIK: THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PREFERENCE OF COPING STRATEGIES AND PERCEPTIONS OF PARENTING

The aim of the present study is to identify (1) gender differences in the preference of coping strategies and (2) relationships between the subjects' perceptions of parenting (family atmosphere, parental educational goals, parenting style and parenting behaviour) and coping strategies applied in difficult life situations. Students in secondary and higher education (N=1104, 700 female and 404 male) participated in the study. The instruments included the Hungarian adaptation of Folkman and Lazarus' Conflict Resolution Questionnaire, Goch's Family Socialisation Questionnaire and the Hungarian version of the Parental Bonding Instrument by Parker et al. The results showed significant gender differences only for three coping strategies. Among problem-centred coping strategies, girls were more prone to problem analysis, while among the emotion-centred ones, they preferred withdrawal more than boys. Furthermore, willingness to ask for help was more characteristic of girls. The results reveal different patterns of family socialisation and parenting behind the preference of coping strategies by the subjects' gender. For both girls and boys, emotion-centred coping was more closely associated with family socialisation and parenting. The preference of emotion-centred strategies is promoted by conflict-ridden family atmosphere in the case of boys, and by inconsistent and manipulative parenting attitudes in the case of girls. Additional contributing factors are maternal overprotection and manipulation, as well as paternal inconsistent parenting behaviour for boys and disharmony between maternal and paternal parenting, paternal overprotection and conflict-ridden family atmosphere for girls.

Magyar Pedagógia, **106**, Number 1. 43–62. (2006)

Levelezési cím / Address for correspondence: Margitics Ferenc és Pauwlik Zsuzsa, Nyíregyházi Főiskola, Pszichológia Tanszék